

MAGYAR IZRAELITA,

hitfelekezeti érdekű hetilap.

Kiadó tulajdonos: **Zsengeri Mór.**

Felelős szerkesztő: **Tencer Pál.**

Előfizetési feltételek:

Pesten házhozordással, vidékre postai szét-
küldéssel.

Egész évre 6 frt. fél évre 3 frt.

Szerkesztői iroda:

Ujtér 2-dik szám, 2-ik emelet.

Kiadó hivatal:

Lipótvárosi templomtér 6 sz.

Megjelenik minden pénteken egy egész íven.

Hirdetményekért a 30 krnyi bélyegdíjon felül
egy fél hasábos petsor után 3 kr. számítatik.

Előfizetési felhívás

a

„MAGYAR IZRAELITA,”

hitfelekezeti érdekű hetilap 1863-iki, harmadik évfolyamára.

Az új évfolyam kezdetével azon kérelemmel járunk t. pártfogóinkhoz, hogy lapunkat továbbra is hathatós gyámolításukban részesíteni sziveskedjenek.

Kérelmünk indokolásául csak arra bátorodunk hivatkozni, hogy a „Magyar Izraelita“ még mindig egyetlen magyar közlönyük a magyarhoni izraelitáknak.

Azon elvekről, melyekhez feladatunk megismerésében és megoldásában alkalmazkodunk, ezuttal kevesebbet szólhatunk, mert szól és tanuskodik azokról helyettünk immár egy egész évfolyam, melyből t. olvasóink valamint hibáinkat, úgy törekvéseink őszinteséget is felismerhették.

Figyelmünk legkiválóbb tárgyai ezentul is hitközségi életünk mozzanatai lesznek. Megbízható levelezőink minden jelentékenyebb hazai hitközségben, pontosan értesítik t. olvasóinkat az e téren előforduló nevezetesebb eseményekről. Szempon-tunk, melyből mi ez események megítélésében kiindulunk, ismeretes. A mily távol vagyunk a forcirozott, mindent kockáztató meg-oldások ajánlásától, ép oly szilárd kitartással fogjuk továbbra is sürgetni a mérsékelt, de folytonos és visszaesések nélküli hala-dást azon rendezett viszonyok felé, melyekben mi hitfelekezettünk önállóságának, kedvező fejlődésének biztosítékát látjuk.

A pesti mintaköztség lépéseit, mint eddig ugyezentul is, leggyorsabban és leghiteleseb-ben fogjuk t. olvasóinkkal tudatni, hasonló figyelemmel lévén azonban a jelentékenyebb vidéki hitközségek iránt is.

A többi hitfelekezetek iránti viszonyunkra nézve, az előítéletesség és felekezetesség elleni küzdelemben, a köleső-nős rokonszenvek és kölesőnős bizalom gyarapítása lesz célunk.

Hitfelekezeti iskoláinkat a „Magyar Izraelita“ kiváló gondoskodásában részesíti; mint eddig, ugyezentul is elismerője, és hatáskörén belől előmozdítója leszen minden haladási törekvésnek.

Időről időre, és olvasóköriinkhez mérten, hitfelekezeti érdekű tudományos fejtegetéseket is nyujtand a „Magyar Izraelita“. Lapunk tárcájának szerkesztésében azon óhaj vezérel, hogy általa a még csak szütlemlőben lévő „magyar-zsidó irodalom“ felvirágzása előmozdittassék.—Ez határolja körül tárcacikkeink tárgyát, mely mindig a zsidóéletből lesz meritve. Formára nézve hozandunk eredeti s fordított költeményeket, beszélyeket, életképeket, életrajzokat stb.

A hitfelekezetünket érdeklő külföldi eseményeknek a jövő évben nagyobb tért kívánunk szentelni, mint azt ez évben tehetők. Eredeti levelezések, a külföldi hírlapokból vett kivonatok, s a körülményekhez képest szemlék és önálló cikkek által fog-juk ezekről t. olvasóinkat értesíteni.

Ez programunk. Teljesítése csak t. hitfeleink szellemi és anyagi gyámolítása mellett lévén lehetséges, az elsőre vonat-kozólag több jeles hitrokonunk ígérését sikerült megnyernünk. Lapunk állandó munkatársaiként megnevezhetjük: dr. **Ágai Adolf, Bródy Zsigmond, Deutsch Henrik, Goldfahn Károly** (a. l.), **Grosz Károly, Groszmann Ignác** tr., dr. **Ligeti József, Löw Lipót** szegedi főrabbi, dr. **Pollak Henrik, Reich Ignác, Rosenberg Izidor, Rosenmeyer Izsák** (X...), **Rózsásy József, Steinhardt Jakab** aradi főrabbi, **Stiller Bertalan**, dr. **Zipser Mayer** rohoncei főrabbi urakat, azon-kivül rendes levelezőinket.

Az anyagi gyámolítást, melyre magunkat érdemesíteni igyekezendünk, a t. közönségtől várjuk.

Pest, 1862-iki december hóban.

A „Magyar Izraelita“ szerkesztősége.

Mezei Mór,
lapvezér.

Tencer Pál,
felelős szerkesztő.

Előfizetési föltételek: Pesten házhozhordással, vidékre postai szétküldéssel egész évre 6 frt. fél évre 3 frt., negyed évre 1 frt. 50 kr.

Pontos expeditióról különösen gondoskodom.

Előfizethetni bérmentett levelekben alulírt kiadónál és minden cs. k. postahivatalnál.

Hirdetményeket igen jutányos áron fogadok el, mire különösen a t. c. hitközségeket tisztelettel figyelmeztetni bátorodom.

Zsengeri Mór,

kiadó-tulajdonos,

lipótvárosi templomtér 6-ik szám.

A zsidók

Trefort Ágoston magyar társadalmában.

A t. akadémicus jellemzése kétféle tulajdonságokat különböztet meg a magyarországi zsidókban; olyanokat, melyek kizárólagosan, specifice a magyarországi zsidót jellemzik, és olyanokat, melyek a zsidónak, nálunk úgy mint külföldön, közös tulajdonai.

Értekezésének folyamában a t. akadémicus megérinté azon hatást, melyet a vidék körülményei a népfajok jellemének fejlődésére gyakorolnak. — Már pedig ha Trefort ur azokat, miket Riehlnek „A vidék és az emberek“ című művére vonatkozólag mondott, el nem felejtí, midőn a zsidók jellemzésére tér, lehet hogy ezekről ugyanazokat mondja miket mondott, de bizonyára másként mondja azokat, mint a hogy mondotta.

Mert ha a faji jellem alapja a geneticus származás, idomító eleme pedig a „vidék“, — erdők és folyók, hegyek és rónák, társak és szomszédok — úgy bizonyos, hogy a magyarhoni zsidók jellemének azon alkatelemei, melyek a külföldi zsidókéval közösek, a geneticus származásnak eredményei, tehát zsidó eredetűek; a külföldi zsidókéitól elütő tulajdonságok ellenben, a „vidék“ fejleményei, s így magyar eredetűek.

A mennyiben pedig ugyanazon leget szívjuk és ugyanazon napsugárnál melegedünk, világos az is, hogy tulajdonságaink ez utóbbi neme nem különbözhetik nagyon a hazánkat lakták egyéb fajok hason tulajdonaitól, miután a „vidék“ össznevezete alatt értett tényezőknek csak egyike érinti másként a zsidót, másként a keresztyént. — S ez egy — nem a mi bűnünk — a politikai helyzet, a polgárjogok mértéke!

Nem lesz feltűnő, hogy a T. ur által felfedezett nemzeti „magyar-zsidó“ tulajdonokkal csak rövidebben foglalkozunk, mert a mennyiben azok polgári állásunk fejleményei, rövid időn kell hogy egészen megváltozzanak, a mennyiben pedig a „vidék“ egyéb elemeinek eredményei, nem a magyar zsidónak, hanem az egyetemes magyar nemzetnek lehetnek csak tulajdonai.

Ennek egyik bizonyossága, épen a t. akadémicus által első helyen említett nyelvi viszonyok. — Magyarországon a zsidóság — nem német, mint T. ur mondja, — hanem polyglott, mint Magyarország maga. Van magyar zsidó, van német zsidó, s van olyan is, ki sem magyarul

sem németül nem tud, hanem tótul vagy oláhul, s a mellett beszéli még a lengyel zsidók zagyva jargonját, melyet semminemű nyelvhez a világon számítani nem lehet.

T. ur ezt igen nevezetes tüneménynek tartja, pedig igen természetes folyamánya az a magyarországi zsidók bevándorlási viszonyainak egyrészt, és a magyar nemzet soknyelvűségének másrészt. — Ha a némethoni zsidó Franciaországba jut, hol sem felkelni sem lefeküdni francia szó nélkül nem lehet, természetesen első gondja lesz e nyelv elsajátítása, és fiával is bizonyára azt a nyelvet fogja legislegelőbb megtanultatni, melyre az életben legelőbb s leginkább szüksége lesz. — Ha azonban a némethoni zsidó Magyarországra vándorol, és itt, mivelhogy a zsidó nagyobbára városi lakosság, Pesten, Pozsonyban vagy Kassán telepedik le, s lesz nem magyar akadémicus, hanem többnyire kereskedő, valljon csoda-e, hogy hosszabb ideig marad német ajku, midőn a benszülött keresztyén kereskedő a szomszéd házban, csak olyan német, mintha soha sem lépte volna át Germania határát.

Hanem valóban nevezetes, és a t. akadémicus figyelmére érdemesebb jelség az, hogy míg a többi magyarhoni néptörédek folyton gátakat építenek, és bástyákat raknak, hogy saját nyelvüket a magyar elem tulajdonságai ellen megóvják, a zsidó azon egyetlen népfaj széles Magyarországon, mely — mondanók kézzel lábbal — dolgozik önmagyarosodásán, állít egyleteket és iskolákat, tanít és tanul. — Példa rá az „Izraelita-Magyar-Egylet“, példa az ezidei tanügyi értekezetlet, melynek határozatánál — „minden izraelita elemi tanodában a tanyelv általánosan a magyar“, — magyarabbat, a magyar Akadémia sem hozhatott volna.

S mit tanul ebből a buvárló tudomány? Nem-e azt, hogy a zsidó, mint másuttugy Magyarországon is, és itt a mostoha viszonyok dacára, páratlan erélylyel igyekszik az őt befogadó hon nyelvét magáévá tenni?

Egyet lehetne csak erre megjegyezni, hogy e törekvés új keletű, mintegy husz esztendő óta nyilvánuló.

De ebben is mit láthat a t. akadémicus egyebet, mint a párhuzamosságot magának a magyar nemzetnek fejlődésével?

A felszökkenő csemete is előbb magában erősödik terebélyes fává, mielőtt elhulló gyümölcsének magvából új csemete fakad. Midőn tehát maga a magyar nemzet is

nem épen régóta fordítja ápoló gondját honi nyelvére, a nagyobbára külföldi bevándorlókból felszaporodott zsidóság magyarosodási törekvéseinek természetesen még fiatalabbaknak kell lenniök.

A nyelvbeli különbféleségre alapított, elég hibás tételén kívül, a magyarországi és külföldi zsidók közötti különbséget T. ur még abban véli feltalálni, hogy „míg másutt feloszlató forradalmi elemnek tartatik, Magyarországon a zsidó conservatív, minden létező status quo-nak pártolója.“ Nem tudjuk, valljon a t. akadémicus a conservativitást political, socialis vagy épen vallási tekintetben érti-e? Míg tehát e tekintetben Trefort ur bővebben nem magyarázza ezen állítását, azt felelet nélkül hagyjuk.

Altaljában azonban azt hisszük, hogy jellem dolgában a különbség a németországi és magyarhoni zsidók között nem nagy, s nem is lehet nagy.

Mert hiszen kétségbevonhatlan tény, hogy a magyarhoni zsidók nagy része, s talán épen azon része, melyet a t. akadémicus leginkább ismer, épen németországi bevándorlókból és azok legközelebbi utódaiból áll. Már pedig a „társadalom tudománya“ nem azt tanítja, hogy népfajok jellege alig egykét nemzedéken keresztül lényegesen változnék.

Azt hisszük tehát, hogy a magyar zsidókról sem lehet sokkal többet, vagy sokkal kevesebbet mondani, mint a német és más külhoni zsidókról, mert a faji jellem mindnyájuknál ugyanazon egy. Csakhogy nekünk Riehl e tekintetben nem épen auctoritas. Riehl az „Augsb. Allg. Zeitg.“ munkatársa, ki a rendi kiváltságoknak, a szabados polgárságnak, a mérsékelt céhrendszernek, általjában a modern civilisatióval szemben néperkölciségnek keresztelt, középkori romanticismusnak védője; és kinek véleményével az ismeretes democrat T. ur nézetei csodálatos módon találkoztak.

De lássuk, mik Riehl vagy Trefort szerint a zsidónak általános faji tulajdonságai. „Éles ész, különös talentum a kereskedéshez és pénzüzlethez, nagy szorgalom és kitartás, erélyesség az akadályok leküzdésében, jótékony-ság, soliditas a családi viszonyokban.“ Ezek volnának az előnyök, mikről szólni nem a mi tisztünk.

„Ellenben“, mondja a t. akadémikus, „gyöngye becsületérzés.“ — Azon vita után, mik épen e pontról folytattattak, s melyek a „becsületesség“ és „becsületérzés“ és „becsületérzület“ szók körül forogtak, kitűnik, hogy a t. akadémicus nem a cselekedeteknek a jogi és erkölcsi kötelmekkel összhangzását (Redlichkeit), hanem az ugynevezett point d'honneur-t érti, vagyis a sensitivitás azon fokát, melylyel mások sértéseit fogadjuk, a becsnek azon mértékét, melyet mások rólunk való véleményének tulajdonítunk. A sensitivitás, melylyel a t. akadémicus értekezése a magyarhoni zsidók által fogadtatott, azóta alkalmasint meggyőzte őt arról, hogy e tekintetben nagyot tévedett s a „gyöngye“ helyett még inkább lett volna helyén „túltságos.“

Ha egyébként T. ur fölkereste volna a zsidót saját

körében, ott hol tisztán zsidó, és faji jellege eredetiségében nyilatkozik és az erőszakos elnyomatás által rákényszerített fátyol alól felszabadul, — ott T. ur bizonyosan mást tapasztal, mint a gyöngye becsületérzés nyilvánulásait. Ha a t. akadémicus egyszer elfáradna egy zsidó imaházba, és megmagyaráztatná magának az egyes istentiszteleti mozzanatok jelentőségét és találná azt a szerföltti féltékenységet, melylyel a zsidó itt az egyes községtagoknak jutott kitüntetések mérlegeli, azt a sulyt, melyet a zsidó az itt elnyerhető megtiszteltetésnek tulajdonít, s melynek megszerzésére áldozatot hozni is mindenkor kész, azt a rangvágyat, melylyel imahelyét válogatja, hogy az a frigiditástól messzire ne essék, azokat a küzdelmeket és áldozatokat, melyekbe egy oly községi tisztesség kerül, mely a pusztá, imaginarius tiszteleten kívül csak teher, — ha T. ur mindezeket ismeri, bizonyára azt mondja, hogy a zsidónál nagy a hírvágy és közállás utáni törekvés, hanem point d'honneurben nincs hiány!

A zsidó — mondja továbbá a t. akadémicus — felületes. Mi azt hisszük, hogy értekező ur csak a kifejezést tévesztette el, és sok oldalúság helyett használt felületességet, mert a zsidó sokoldalúságát a mindennapi élet százszorosán tanusítja.

Nézte volna meg a t. akadémicus azokat a kaftános süveges öreg zsidókat, kik kétségtelenül legkevésbé „olvadtak össze a keresztyén társadalommal“, és nem „bírják annak erényeit és hibáit“, de kik egy egész életet szentelnek az egy thalmudnak tanulmányozására, kik naponta várják már a halált, s még mindig ifjui fáradhatlansággal buvárkodnak az ezerszer átkutatott lapokban egy talán megfejtetlenül maradt mysterium, egy talán eltévesztett értelmezés után, kik soha sem hiszik ismereteiket elég alaposoknak, s mindig ujakat keresnek, habár tanulmányukban már egészen felemésztették is magukat! Valljon felületesség-e ez, és azt hiszi-e a t. akadémicus, hogy a „keresztyén társadalom“ tudósai nagyobb barátjai az alaposságnak?

Ezekre kellett hivatkoznunk, s nem azon „felületes“ zsidókra, kik mint a tudományok és művészetek ápolói, diadalmasan állották és állják ki a versenyt „alapos“ keresztyén vetélytársaikkal, mert emezekről azt állítja a t. akadémicus ur, hogy „a specificus zsidósággal csak névszerint vannak összekötve“; nem hivatkozhattunk azon befolyásra, melylyel zsidó tudományosság és zsidó irodalom a mai nemzedék felvilágosodottságára voltak, mert a t. akadémicus szemében, ki csak keresztyén civilisatiót ismer, e befolyás nem létezik.

Mi okon és jögon tagadja meg Trefort ur az izraelita értelmiségtől azt, hogy ép oly zsidó, mint a catholicus orvos catholicus, és a protestáns ügyvéd protestáns, arról felelnie nem igen könnyű lesz!

A zsidó egy újabb jellemvonása — a hiuság. A t. akadémicus nem érthet itten testi hiuságot, mert hiszen nyomban rá tisztasághiányával vádolja a zsidókat. A hiuság szellemi tekintetben pedig, kiváltha nem túltságos,

ha nem is erény, de mindenesetre olyan hiba, melynek az emberiség legszebb történeti eseményeit, a legnagyobb tetteket, melynek a mult idők dicsőségüknek, és a jelenkor fejlettségének nagy részét köszönheti. E pontban T. urnak igaza lehet, mi is hiúnak tartjuk a zsidót.

Negyedik jellemvonása a zsidónak T. úr szerint: az „idegenkedés nehéz physikai munkától.“ A nem régen mult időkben, ha zsidó mesterembernek akart szegődni, a keresztyén céhek lángpallosu őrangyalai irgalom nélkül üzték őt vissza a nehéz physikai munkák paradicsomának kapujától, és ebből az akkori idők csatlantlan logicájával azt következtették, hogy a zsidó munkakerülő.

Azóta a zsidók minden kitelhető módon azon voltak, hogy a nehéz munka megszűnjék a keresztyének kizárólagos szabadalma lenni, és sajátlagos erélyükkel, egyletek alakítása stb. által, iparkodtak a századokon keresztül rájuk kényszerített hátramaradást helyreépítozni.

E törekvések eredménye világosan megmutatta, hogy a hiba sohasem volt a zsidón s hogy a „nehéz munkáktól idegenkedés“ vádja, csak a középkori zsidógyűlölet által fejünkbe nyomott töviskoronának egyik sebző szálkája.

A pesti, „a honi izraeliták között földművelést és nehéz mesterségeket terjesztő egyletnek“ magában ez évben 184 növendéke van, kik mindannyian a nehéz physikai munka műhelyében, fáradva és izzadva, üllő mellett és kalapáccsal szerzik az óvást T. úr középkori vádja ellen. Kereste volna a t. akadémicus munkájának anyagát itt és nem Riehl könyvében.

Az idézett hiteles adat nyomán, hogy sokat ne mondjunk, azt vesszük fel, hogy a nevezett egylet 20 évi fenállása alatt legalább 1000 zsidót nevelt nehéz physikai munkától nem idegenkedő mesteremberré; az aradi hasonló egylet növendékeit nem is számítva tehát, ez oly arányszám, melylyel T. ur megelégedhetik. Hogy pedig mily felületességgel bánnak el e zsidók nehéz szakmáikkal, arra argumentum ad hominem az utolsó londoni világkiállítás, melyen p. a magyarhoni lakatosok közül tudtunkkal csak egy zsidó, a nevezett pesti egylet neveltje nyert érmet.

A tisztaság hiánya egészíti ki T. ur képzelt zsidójának arcképét. E pontot komolyan megvitatni valóban nehéz. Mert még annak sem tudunk nyomára jutni, mi hozhatta a t. akadémicus urat ezen tévedésbe. Csak ép azon apodicticitással mondhatnók e tételt hamisnak, a melylyel azt a t. akadémicus felállította; de ez nem volna tudományos vita. Azért hagyjuk, csak a zsidó-vallási törvényhozás azon pontjaira akarjuk T. urat figyelmeztetni, melyek a zsidónak étkezésében, házastársával való közlekedésében a legnagyobb tisztaságot teszik kötelességévé; oly intézkedések, melyekre semmi más népfajnál nem találunk és melyek mind megannyi tanujelei annak, hogy a zsidó népfaj a tisztaságra kitűnő sulyt fektet.

Látott-e már a t. akadémicus zsidó lakot husvét t. á-

ján? látott-e már bármi kicsiny zsidóközséget saját fürdő nélkül? és valljon tisztasághiányra mutat-e ez?

És e zsidó, kit az akadémicus így rajzol, „a népet százféle módon demoralisálja.“ Ez súlyos vád, ha alapos. T. ur bár egyet sem nevez meg a száz mód közül, mert hiszen bebizonyíthatlan tételek felállításában mentül általánosabb legyen az ember, mentül óvakodóbb a részletezéstől, mely a cáfolást könnyíti. De annyi bizonyos, hogy „rosz áruk eladása“, „drága ároni eladása“, faluról falura házalva eladása magában nem ront erkölcsöket, magában nem demoralisál.

Általában azt szoktuk tartani, hogy a közerkölcsiséget csak az rontja meg, ki maga is erkölcstelen. Azt kell tehát hinnünk, hogy T. urnak külön statistikája van, mely a zsidók erkölcsiségére nézve a közönségesen ismerteknél kedvezőtlenebb adatokat tartalmaz.

Azonban T. ur a magyar tud. Akadémiának tag így okvetlenül kell ismernie az ezen Akadémia által kiadott „Statistikai közleményeket“.

Ütné fel azok I. kötetének 280. lapját, és ott szóról szóra ezeket találndja: „Csak a zsidó lakosságnál és a görög catholicusnál körülbelül egy percenttel kisebb arány esik e hitvallásu büntetésekre, mint az e hitet valló lakosokra egyáltalán véve, különben a többi felekezetteliekre nézve jóformán tökéletesen megegyez e két arányárnyéklat.“ Miután pedig e büntetéseket T. ur nem tarthatja erényhősöknek, látnivaló, hogy az erkölcstörvények legsúlyosabb megszegései közül aránylag a zsidóra esik legkevesebb. Oly tapasztalat, melyet egyébiránt nemcsak Magyarország, hanem az összes európai államok statistikája is registrál.

Üsse fel a t. akadémicus ur ugyanazon műnek 278. lapját s megtalálndja, hogy Magyarországon 1860-ban talált 10533 büntettes közül földművelő volt 2590, cseléd és szolga 2539, napszámos 3147, ipartelep és gyártulajdonos 373, iparsegéd és gyármunkás 598, keresetnélküli 593, műtani, művészeti és tudomány. foglalkodású 68, hivatalnok 89, az előbbieket nejei és hozzávalói 336. háza egy s e m !

Sajnáljuk, hogy az Akadémia közleményeiben a büntetettek statistikája mellett a kárvallottak statistikájának is nem jutott hely; ebben aligha nagyobb számaránnyal nem szerepeltek volna a zsidók. — És a mennyiben a kárvallott oka a büntettnek, mert ha nem volna a büntettnek tárgya, nem volna büntettes, — ennyiben a zsidó is, más is demoralisál, hanem bizony senki sem szivesen!

A statistikai számokat nem lehet a társadalomról önkényleg felállított hypothesák, a nép ajkáról vett balszójárások által megdönteni! — De — azt mondandja T. ur — igaz, hogy a büntetettek között aránylag legkevesebb van zsidó, igaz, hogy gyilkosság, rablás, tolvajság, sikasztás, csalás, gyujtogatás stb. legflagransabb megsértései a közerkölcsiségnek, de ezen cégéres gonosztetteken kívül van még számos csekélyebb immoralitás is, mely a közerkölcsiséget megbontja, a nép jellemét rontja.

Sajnáljuk, hogy a magyar tudományos Akadémia többször idézett munkájában e kisebb bűnök statistikájára is ki nem terjeszkedett. Ott az van ugyan mondva, hogy „a vétségek és kihágások nem igényelhetnek nagyobb figyelmet“ és „az e miatt elítélt személyek viszonyaitól bizvást elnézhetni;“ — de T. ur meggyőzött bennünket arról, hogy azoknak — a népdemoralisató legveszedelmesebb emeltyűinek — statistikáját elhanyagolni nagy hiba volt.

Számadatok hiányában pedig nehéz megállapítanunk, a részegesség, játékoság, verekedési hajlam, s más egyéb népies erkölcsök a zsidók vagy a keresztyének között vannak-e inkább elterjedve.

A közerkölcsiség mételeinek másik legveszedelmesebb nemére, — mert a jó erkölcsök forrását, a családi életet mérgezi meg, — a fajtalanságra nézve, a t. akadémicus maga adja az izraelitáknak a büntelési bizonyítványt, azt mondván róluk, hogy „soliditás van családi viszonyaikban.“

Mondhatnók még, hogy a zsidó kifejtett moralitási érzékéről tanuskodnak példátlanul nagy számu humanitáshu intézetei, és azon liberalitás, melylyel szegényeiről gondoskodik, mit minden más népfaj oly örömet szokott az állami közpénztárakra bízni, — de mi csak Trefort ur állításait akartuk megcáfolni, nem pedig a magunk részéről időelötti jellemrajzát adni egy oly népfajnak, mely mindeddig egy természetellenes helyzet nehézségeivel küszködve, csak a közel jövőben, szebb, sugarasabb napok derültével fogja jellemének előnyeit teljes mértékben kifejthetni!

Mezei Mór.

Eszmék a társadalomról.

Mióta azon igazság, hogy a nemzetek minden tekintetbeni nagysága és hatalmának legbiztosabb alapja az anyagi jólét, általános érvényre emelkedett, a nemzetek fáradhatlan szorgalommal törekednek anyagi tehetségeik gyarapítására, nemzeti területük termelő képességének emelésére és kiaknázására; e törekvések kimaradhatlan corollariuma volt az, hogy oly tudományágak, melyek addig paragon heverték és csak másod vagy talán csak harmadrangu szerepet játszottak, európaszerte nagy hével felkaroltattak és a legnagyobb szorgalommal és kitartással kezdtek műveltetni és tanulmányoztatni; a természetstudományok, a nemzetgazdászati kettőzetetett léptekkel haladtak előre, a közlekedési eszközök tetemesen sokszorosítottak és tökéletesbítették és a mindenható gőzerő általános alkalmazása következtében az ipar gyors emelkedése előmozdítottván, megfelelő arányban a természetnek és ennek folytán a kereskedelemnek is kelle emelkednie. Dolgozzál, fáradozzál! lett a jelszó.

Ezen általános sürgés-forgás, lőtás-futás, a foglalkozások szerfeletti és minden oldalrai elágazása a mélyebben gondolkozó főnek érdekes és kedves, de nem kevésbé nehéz és fáradalmas studiumot szolgáltatott, a mennyiben az ezer meg ezer egymástól látszólag eltérő vagy egymást plane paralyáló foglalkozásokban concret egységet föllelni és az állampolgárokat természetök, haj-

lamaik, szellemi és anyagi tehetségeik, vagy szükség szabta foglalkozásaik szerinti különféleségöknél fogva, bizonyos, a társadalomhoz mint organicus egéshöz, valamely meghatározott arányban álló és a társadalmi élet nagy gépezetében bizonyos functiókat végző, egymást kölesönösen föltételező és kiegészítő csoportulatokba osztani iparkodott, és így lassankint önálló tudományá nőtte ki magát az, mi előbb csak ködfátyolként lebegett az illetők szemei előtt és mit ma a „társadalom tudományá“nak nevezünk. Mig azelőtt a társadalmi osztályok jellemzésének, a vallások, a nemzetiségek, polyglott államban a nyelvek különfélesége szolgált alapjául, — napjainkban a tudós mint a törvényhozó, a nemzetgazdász és a publicista a foglalkozások különféleségének szempontjából indul ki.

A m. t. akademiában tartott értekezésében Trefort Ágoston ur, ki egy személyben tudós is törvényhozó is, nemzetgazdász és publicista egyszersmint, szintén e szempontból indult ki; ő Magyarországot lakosait 4 csoportulatba osztotta, és mintha Mózes vallását követni „foglalkozás“ volna, társadalmi negyedik csoportulatát a zsidók képezik, — ez oly primitív, oly minden logikát nélkülöző, mondhatnók képtelen állítás, oly homályt vet értekezése tárgyának tanulmányozásában kifejtett szorgalmára, a gyűjtött anyagok felhasználásában való tapintatára és distinctiói képességére, hogy, ha annyiszor nem mondatott volna, nem hihetnők, hogy T. ur agyában szülemlett meg e „negyedik csoportulat;“ mert ha a dolgot közelebbről és a tárgyhöz méltó objectivitással vizsgáljuk, azon meggyőződésre jutunk, hogy T. ur a zsidóságot csak akkor mutathatta volna be külön csoportulatként, ha a társadalmat a vallások különfélesége szempontjából vette volna bonckés alá. — de akkor nem lehetett volna szó sem parasztokról, sem urakról, sem mesteremberekről, hanem r. katolikusokról, protestánsokról stb.; de mind a nemzetiségek, mind a nyelvek, mind a foglalkozások különfélesége szerint tárgyalva a társadalmat, azokból külön csoportulatot faragni, legalább is compromittáló felületesség; mert mi a nemzetiségek kérdését illeti, köztudomásu dolog, hogy sem a magyarországi zsidóságnak soha esze ágában sem volt külön nemzeti-ségeként viselkedni, sem semmiféle magyar államférfiu vagy publicista által eddigelé annak nem tekintetett; a mi a nyelv kérdését illeti, hazánk szerencsétlen nyelvviszonyai szerint a zsidók is itt német-, ott magyar-, amott megint tótajkuak, ők mindig és mindenütt elsajátítják azon nép nyelvét, mely között élnek, és ha a „burg“ végzetí városokban vagy azok környékén, a Szepességben vagy a hazánkban számosan elszórt német nyelvzigetekben lakó zsidók is német, ha a felső megyékben lakók tótajkuak, az kétségtelenül onnan van, mert az említett vidékeken a magyar szó egyáltalában ritka mint a fehér holló, magyar ajku megyékben, mint Hevesben, Borsodban, Szabolcsban, Csongrádban stb. ők ép oly jól beszélnek magyarul, mint bármely más azon megyebeli ember, és így csak ferde felfogás és igazolatlan ráfogás volna, ez alapon alakítani a zsidókból egy külön társadalmi csoportulatot; a foglalkozások különfélesége szempontjából indulva ki pedig absolute lehetetlen a magyarországi zsidókat mind egy kaptafára verni, mert mig egy része a zsidóságnak „nehéz physikai munkától való idegenkedés“ből szántás-vetéssel, gabnahajók be- és kirakodásával, sótalpak meg- és lerakásával, targoncáskodással, fuvarozással stb., stb., más része szinte ez okból országszerte a legkülönbélebb, gyakran legnehezebb — mint kovács —

lakatos — asztalos stb. mesterséggel foglalkozik, úgy, hogy alig van mesterség, melylyel meg nem próbálkoztak és melyben nagyra nem vitték volna, — addig más része a „gyöngybecsület“-ben gyökerező, egymás közti és a külföldön nyert, mindent mozgó hitel alapján kereskedést íz, és ez által — habár közvetve — nem csekély előmozdítója az ország anyagi felvirágzásának, — más része ismét, — mint orvosok, rabbik, tanárok, ügyvédek, stb. — „felületeség“-ből a tudománynak szenteli életét, megint más része minden jó és nemes iránti lelkesedés hiányából, a művészet legkülönfélébb ágaira adja magát, még más része mint birtokos vagy haszonbérlet földmiveléssel foglalkozik nagyban stb. stb.

Világosabb levén a napnál, hogy a zsidók T. ur felosztása három első rovatában — már ha akarja, ha nem — befoglaltatnak, ha már minden áron egy negyedik csoportulatot is akart bemutatni, bemutathatta volna „a házalók számára és hatályra csekély osztályát“, melyet amugy mint a zsidó csoportulat alosztályát mutatott be, és melyről egy törvényhozóhoz és nemzetgazdászhoz legkevésbé méltó fogalmak vannak, miről azonban alább szövegezzük.

Ha már ezeketán T. úr a társadalomról phantasiája „negyedik csoportulatának“ felsőbb és alsóbb osztályokbai elkülönítését vesszük szemügyre, el nem fojthatjuk sajnálatunkat a felett, hogy ily kiváló egyén így tévedhetett, hogy egy akadémiai tudós oly annyira felületesen tanulmányozta és fejtette meg akadémiai értekezésének tárgyát. T. ur t. i. míg a parasztokat elfelejtette 3, 2, 1, $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ telkesekre és zsellérekre, 12, 8, 6 stb. ökrös gazdákra osztani, míg az urak csoportulatában nem különbözteti meg a durgazdag mágnást a $\frac{3}{4}$ vagy éppen duodez mágnástól, nem a püspököt a káplántól, nem a főispánt a falusi jegyzőtől stb, míg harmadik rovatában nem szól 12, 10, 6, 3 stb. legénnyel dolgozó mesteremberekről, míg a társadalom keresztyén részét illetőleg nem szól inkább vagy kevésbé műveltekről, nem osztja fel az embereket akként, a mint talán egyik v. másik rang tudorai, a fel- vagy algymnasiumot vagy a reáltanulmányokat egészben v. részben végezték, légből kapott negyedik csoportulatának ez oldalról is ugyancsak neki esik avatatlan kéz által vezetett, középkori rozsdával borított bonckésével, megkülönböztetvén gazdagabb és műveltebb, szegényebb és műveletlenebb zsidókat, tertium non datur; már annak, hogy egyik-másik mily osztályhoz tartozzék, megmérésére megkívántató, magyarországi zsidó emancipatio képességet mutató „Zollstok“-ot T. ur elfelejtette kezünkhöz szolgáltatni, és miután a „gazdagabb és műveltebbek“ ártalmas voltát constatározta és okát a törvényhozásra és uraink pazar életmódjára háriotta, áttér a „szegényebb és műveletlenebbeli“-re, melyekről következőkép nyilatkozik: „ártalmas befolyással vannak a népre, melynek legrosszabb áruikat drágán eladják. kóborolva s házalva a népet százféle módon demoralizálják“, — és itt T. ur ellenmondásba jó önmagával, mert értekezésének a parasztokat jellemző passusában nemcsak hogy — és méltán — józanesztiséget és gyakorlatiaságot tulajdonít nekik, de még azt is állítja hogy gazdagszanak, — már pedig ha a kóborló és házaló zsidók áruikat oly méreg drágán árulnák, és oly szerfelett demoralizálólag hatnának a népre, hogy a jó hazafinak kétségbe kell fölötte esnie, — akkor először a „józanesztü és gyakorlati“ epitheton csak pusztá phrasis volna, másodsor a nép, mely mindennapi szükségleteinek tárgyait oly méreg drágán vásárolja, nem gazdagodhatnék, és már teljesség-

gel gyilkossá, rablóvá, gyujtogatóvá vált volna és minden megyében legalább egy-két lelenházat venne igénybe, harmadszor a zsidók már eddig mindnyájan jómódúak volnának és így az általa annyira kárhozott osztály már nem is léteznék, — mert a jómódú zsidó bizony sokkal kényelmesebb és büszkébb, sem hogy a legnyomasztóbb forrásokban vagy hóban fagyban, néha mázsányi vagy még nehezebb batyuját faluról falura, pusztáról pusztára cepelné, és magát a miveletlen nép gúnyjának, néha vereségnek kitenné.

T. ur a házalók osztályának jellemzésénél oly vastag hibába esik, hogy elkerülhetlenül szükséges felderítéséhez csak fájdalommal foghatunk. Mi nem csodálkozunk azon, ha a köznép valamit külszíne szerint itél meg, ha a külfényt imádja, isteníti, a külfényben szükölködőt nem tiszteli, p. a falusi tanitót nem méltatja azon tiszteletre, melytől hivatásánál fogva méltán megilleti, — de a tudósoknak a nép jogairól és jólétéről gondoskodó törvényhozónak csak mélyebben kellene talán a dolog velejébe behatolnia?!

Valamint az álladalomra nézve fontos erkölcsösség terjesztésének nélkülözhetlen közege a falusi tanító, úgy az államra nézve szintén első rendű fontossággal bíró kereskedelem előmozdítására és folytonos keringésben tartására elkerülhetlenül szükséges a házalók osztálya, mint olyan, mely a köznéppel közvetlenül érintkezve, egyrészt a nagykereskedőnek vagy gyárnoknak megtakarítja nagyobb mérvű vállalatai kivételére szükséges idejét, másrészt a köznép mindennapi szükségletei fedezésének fáradságát könnyíti, idejét megtakarítja, sőt mondhatnám, szükségletei fedezését egyedül teszi lehetővé, mert a nagykereskedő bizony drága idejét nem töltheti két tú vagy egy csomag cérna eladásával, még ha helyben volna is, sem a de die in diem élő köznép nem töltheti idejét azzal, hogy egy csomag gyufáért fél napi járó földre menjen. — az idő, pénz! — és ha valahol, úgy hazánkban, hol a városok és falvak néha több mértföldnyire fekszenek egymástól, melyben a közlekedési eszközök nagyon is sok kívánni valót hagynak hátra, hol oly kevés a pénz, hogy p. egy urasági béresnek egész évi bére alig üti meg a 100 forintot és abból csak 15—20 frt a készpénz, elkerülhetlenül szükséges a házaló, ki áruait termények ellenében is kész elcserélni, mi által a szegény paraszt ember azon előnyben részesül, hogy szükségletei megszerzésével terményeit is elidegenítvén, nem kénytelen idejét csekély értékű terményeinek a távol városba való vitelére pazarolni, — ha terménykészlete nagyobb értékű, a magyar paraszt úgy is mindig a városba viszi azt eladóra — a csekélyebb mennyiségénél pedig soha se féltse őt T. ur attól, hogy a zsidó megcsalja, annál kevésbé, minthogy maga állítja, hogy bir némi ravaszággal, — mi is úgy tudjuk, hogy a magyar paraszt nem esett feje lágyára. Mi T. urról fölítettük, hogy mindezt jobban tudja nálunk, akadémiai értekezésével eme föltevésünket megdöntötte.

Értekezésének az emancipatióra vonatkozó tételére csak azt jegyezzük meg, hogy mi ép oly polgárai vagyunk e hazának, melyben születünk s nevedtünk, melynek jó s bal sorsában osztoztunk s osztozunk, mint bár ki más, jogaink ép oly szentek, mint bár ki máséi, de ha számunk csekélységénél fogva azok jure fortioris lábba tapodtatnak, mi bizunk az isteni Gondviselésben, mely két ezredévi szenvedések dacára is fentartott, bizunk az európai civilizáció szövétnekében, melynek fénye majd egyszer csak ide is elhatol, — de velünk született

emberi jogainkat alku tárgyává nem tesszük, és a törvényhozásnak, midőn kötelességében eljárva, bennünket legkétségtelenebb jogaink élvezetébe helyez, ezért tőlünk semmi ellenkövetelése nincs; ha a házalók osztálya — mit meg nem engedünk — csakugyan ártalmas az államra nézve, nem mi,

mint egyes polgárok, hanem az államhatalom van hivatva ezen keresetág szabályozására, és ennek mint bármely más társadalmi bajnak orvoslására.

Ezek szerény nézeteink Trefort Ágoston ur f. h. 1-én az akademiában felolvasott értekezésében kifejtett nézetei ellenében.
Décsei Zsigmond.

TÁRCA.

Társadalmi ferdeségek.

V.

(Vége.)

A legnagyobb szerencsétlenség — némi tekintetben legalább — üdvös hatású is lehet.

A négy ökrös szekérrel végzett teljes találkozásnak köszönhetette Jakab hön táplált kívánságainak minden reményén feletti gyors valósulását. — Az utolsó cikkünkben említett, a legnagyobb diplomatai bölcseségen alapuló, mert kivitelében a már elkövetett tény netáni káros következményeit ellensúlyozó határozat folytán Jakab már azon nagy eseményt követő szombatot teszi látogatásait.

Miután tisztelt olvasóim a kis városi látogatásokat már unig megismerték, mitsem szólok azokról, meg azon „stichelésekről“ sem, melyekkel Jakab Esztiike végett illetetett, s melyek bebizonyíták, hogy mamájának aggodalmi alaposak — nagyon is alaposak — voltak. De a mi eddig csak pusztá gyanítás volt, bizonyossággá vált Jakabnak azon minden eszélyesség elleni magaviselete által, hogy a családi conferencia határozatait lovagias jelleménél fogva nem követvén, Esztikét nem bántalmazta, rút-nak nem tartotta, hanem szépnek találta, mentegette és dicsérte.

Kis városban pedig, ha egy leányhoz előbb vagy többször mégy mint másíve, vagy ha társaságban szépségét emeled ki, ftilig szerelmes vagy belé, s vagy nőül fogod venni, ha „jicheszidech“ válhatnék belőle, vagy pedig, ha rangodon alul áll a leány, akkor is akármit inkább föltesznek rólad, de azt bizonyára nem, hogy te csupán szórakozás vagy szellemi élvezet kedvéért keresed a leányka társaságát.

Az említett látogatások megtétele után lépett csak hatályba Jakabnak szülőföldje lakosaivali diplomatai összeköttetése. Az olasz királyság Oroszország általi elismertetése bizonyára nem igényelt oly fásasztó és hosszadalmas előzményeket, mint azon illedelmi viszony újbóli megkötése, mely a szülőföldjére visszatért ifjat a kis városkebelébe ismét fölveszi és a társas élethezi jogosultságát elismeri.

Vége lenne ezzel Jakab kalandjainak, mert miután diplomata elismertetett, csak illedelmes zsidóvá válhatik, bisz „mit den Wölfen, muss man heulen“, de hősünk egyelőre nem jut a közönséges emberek sorsára. — Ő reformátorként lép fel szülőföldjén, fel akarja annak lakosait szabadítani az illedelmi törvények terhes nyíge alól.

Miután különösen az ifjú nemzedékre kíván reformátorunk hatni, legelőször is bált rendez, mert itt — úgy hiszi — a fiatal-ság egymással érintkezvén, társulékonyabb s szivélyesebb lesz egymás iránt. Mivel jól tudja, hogy mamája tervét nem helyeslendi s a kivitel engedélyét megtagadandja, ő a bálnak tettleges, de nem névleges rendezője lehet csak. Szövetkezik egy tekintélyes keresztyén fiatal emberrel, ki a tánemulatság megtartását kihirdeti, s arra a zsidó lakosság elitejét meghívja.

Nagy a feszültség, a lázas izgatottság X. városka falai között. Egy bál, egy bál, egy bál!! — Ez kis városban oly egy esemény, mely az évszázadban csak egyszer látható üstökös módjára, méltán fölingerli a kedélyt, foglalkodtatja a szellemet, és betölti a fellengző képzeletet.

A bál a közbeszéd tárgya a zsidók családi körében is, családi körében, mondom, mert hogy egyik a másikkal találkozáván, a megtartandó bálról szóljon, mentsen Isten. A város nagyja, apraja a bállal foglalkozik ugyan, ha csak képzeletében is, de nehogy azt mondhasák, hogy csupán bálra gondol, mindenki illedelmesen hallgat.

Oh kínos állapot! Szegény, szegény kis városi nők, kik — — hallgatni kénytelenek!

De annál élénkebb a szóváltás a család szük körében.

Igen természetesnek találjuk, hogy egy leánya erkölcsisége fölött örködő mama előbb tudni kívánja, minő társaság lesz a bálon? De a kis városi mamát nem erkölcsi szempont vezérli e kémlelődéseiben, mert nem azt fürkészi, hogy valljon nem lesznek-e ott oly egyének, a kikkel való társalgástól leányát óvnia kell, hanem csak azt kívánja megtudni, hogy a nobel zsidók, nevezetesen pedig A. úr, ki minden pesti vásárra 1—200 mázsa gypajut visz, ott lesz-e?

De mikép lehessen ezt előre megtudni?

Legegyszerűbb lenne, fogja egyik másik olvasó mondani, ha a 2—3 ik házban lakó A.-ékhoz elmenne, vagy átküldene és megkérdeztetné, hogy elmegy-e, vagy felszólítani, hogy együtt menjenek.

De ő ezt nem teheti; mert ugyanazon joggal követelheti, hogy A. legyen a kezdeményező, s végre e nyílt felszólítás nem is vezetne célra, mert a legjártaabb diplomata sem rejtheti el gondosabban titkait, mint a zsidónő azon határozatát, hogy a megtartandó mulatságra elmenend-e vagy sem. Két, három órával menetele előtt, midőn a leányka a bálra már tökéletesen el van készülve, azt fogja netáni kérdésedre válaszolni: „Nem tudom“, hogy ezáltal bebizonyítsa, hogy ő nem vágyik annyira a tánemulatság után, s hogy ő csak azért ment bálra, mert illetlennek tartotta a meghívás visszautasítását.

Nem fog tehát senki hü bele Balázs módjára az ajtón betoppanni, hanem körülbelül következő diplomatai eljárást követend.

A szakácsnő a terrain sondirozása végett valami ügyesen kigondolt ürügy alatt átküldetik, a többi az ő eszélyességére, diplomatai bölcseségére bizatván.

Átjő A.-ék udvarába, melyen minden nesztől óvakodva áthalad, gyorsan surran el az udvari ablakok előtt, hogy jöttét senki észre ne vegye. Egyenesen az asszony szobájába nyit elmondja egész illedellemmel úrnőjének egész más tárgyról szóló üzenetét, és ez alatt szeméit a szobában gondosan körüljárta.

Megállapodnak végre szeméi, és mint a vadász, ha a vadnak lábnyomait fölhalálván, újult erővel, lelkesedve indul e nyo-

mok után; úgy a szakácsnő arcán is a legfeszültebb kémlelődésel párosult titkos öröm kifejezése látható, midőn a szoba egyik részében, fűrkésző szemei fennakadtak.

Kövessük szemeinek járását s következtetéseinek menetét! Egy redőnyökkel bevont tüvegajtó előltink elzárja, de a szakácsnő előtt kitarja a másik szoba titkait.

A házi kisasszony nincsen az első szobában, melyben rendszeren dolgozni szokott, mamája pedig, ki nagy ijedelem közt vette észre, hogy a szakácsnő az tüvegajtó felé tekintget, azt mondá, hogy leánya bent, a másik szobában tisztogat. Ámde ez igaz nem lehet, mert a szobának udvarra nyíló ablakai szintén redőnyökkel bevonvák, a mi nem úgy lenne, ha csakugyan tisztogatna. — A kisasszony tehát odabent mással foglalkozik, a foglalkozásnak pedig olyannak kell lenni, a mi a világ irigy szemei elől elrejtendő. — De továbbá a szakácsnő, a cselédszobába futólag bepillantván, látta, hogy ott vasat tüzesítenek, a vasaló deszkát pedig legnagyobb figyelmé dacára sehol sem látta; s így valószínű, hogy a kisasszony azon gondosan beredőnyözött szobában vasal, s miután oly titokteljesen vasal, hogy báli öltözetét vasalja, azaz valószínű, hogy A.-ék a bálra mennek.

Huzamos ideig foly a szóváltás az asszonyság s a szakácsnő között, — mert kis városban a háziasszony az idegen szolgálóval bizalmas beszélgetésbe ereszkedik, — de a bálról természetesen senki sem szól, a háziasszony tudjuk miért nem, a szakácsnő pedig nem, mert küldetésének célját már tökéletesen elértnek hiszi.

Bucsut vesz tehát a szakácsnő, s a cselédszobába akar menni, hogy ott valamikép még azt is megtudhassa, hogy a kisasszony minő ruhában menend a bálra, de a házi asszony ért az ilyen fogásokhoz, s minden szokása ellenére a szakácsnőt egészen az udvar kapujáig kikíséri. E feltűnő előzékenység megerősíti a szakácsnőt véleményében, mert bizonyára csak azért kísérte ki, hogy a cselédekkeli beszélgetést megakadályozza, a mire semmi oka sem volna, ha bálba nem akarna menni.

Ily módon tudta meg B. asszonyság, hogy A. asszonyság leányával bálba menend. Tökéletesen meg van elégedve szakácsnéja jelentésével, nem kételkedik következtetéseinek helyességében, s a báli előkészületek most már nagyobb erélylyel, lelkesedéssel tétetnek.

Minden emberi intézkedés végét éri, s így — annyi balszerencse közt — a báli előkészületek is befejeztettek.

Ha tiszt. olvasó, meg akarsz arról győződni, mennyire képesek az illedelmi törvények az ember életét megkeseríteni, minden örömet megmérgezni, menj s nézd meg azon viruló szépségű leánykát, ki pompás báli öltözetében előttem állván, kész a táncmulatságra menni. — Szíve repdes örömben azon élvezetek előérzetétől, melyek őt ma várják, de azért arcán nem az ártatlan öröm, hanem a bú és kétségbeesés kifejezése honol.

Igy nézhetett ki körülbelül X. Károly, midőn számkivetésbe indult. Emennek koronája vala veszendő, amannak — illedelmi renomméja forgott kérdésben; mert a bálba menő leánya bús arcot tartozik mutatni, először mivel a nobel szokásokhoz tartozik, hogy az ember, mindent fitymálva, semmin se látszassék örülni, de másodsor, mivel különben azt mondanák, hogy a táncmulatság képezi vágyainak összletét, s így erkölestelenséggel vádoltathatnék. — Oh halhatatlan Lavater! te bizonyára akkor, midőn tantételeidet fölállítád, nem ősmerted a kisvárosi zsidókat, kik az illendőség kedvéért arvonásaikkal érzelmeiket rejtik el, s kiknek a teremtő a nyelvet azért adta, hogy veled gondolataikat — eltitkolhassák.

Kísérjük el a leánykát látszólagosan szomorú utjára — a bál termébe.

Célunktól eltérni nem akarván, mellőzzük a néhány, szomoruan pislogó faggyú-gyertya által kivilágított (?) táncsterem: le-

írását, nem írjuk le, mikép lejtik leányaink a magyar csárdást, a francia négyest s a lengyel mazurt, hanem csak azt említjük, a mit hitsorsosaink társadalmi fogalmai tekintetében tapasztalunk.

A figyelmes észlelőt legelőször is azon nagyszerű tünemény fogja meglepni, hogy a zsidó leánykák közül egy sem — árul petrezselymet. — Hogyan, hogyan? tán mindannyian ugyanazon szépséggel, ugyanazon varázsszal bírnak? — Mind szépek ők, mind bájosak, de sem nem szépségük, sem nem bájuk az, mi őket a petrezselyem árulásától megóvjá, hanem azon illedelmi törvény, mely szerint minden fiatal ember nem azzal táncol, a ki neki legjobban tetszik, hanem minden ott lévő leánykával nem egyszer, hanem egészen ugyanegy arányban.

Halljátok, ti hervadozni kezdő öregecske nők, kik fájdalomdült kebellet töltek a város csillogó tánctermében, várva kegyelmes táncost? Menjtek kisvárosi zsidóbálra, s biztosítlak beneteket, nem hogy talán, ha erre szükségetek van, férjre fogtok találni, hanem hogy — táncolni fogtok.

E kizárólagos szabadalomra méltó óvszer a petrezselyem-árulás ellen teljes biztosítékot nyújthatna ugyan a mamának az iránt is, hogy leánya nem fog feltűnőleg sokat ugyanazon egy fiatal emberrel táncolni; de tudjuk, hogy a bál közönsége vegyes, s a mama előre sejtí, hogy ott illedelmetlen emberek is lesznek; hisz ott van a többi közt a városi szokásokat követő Jakab; végre pedig a mama még az illedelmi szokásokat tökéletesen ismerő egyének mindegyikével sem táncoltathatja leányát, s ezért más védezközökre is van szükség.

Tegyük ezeket szemlélődéseink tárgyaivá.

Ott til például A. asszonyság, s közvetlenül mellette leánya, Róza. A cincogó muzsikuskok francia négyesre hívják fel a táncosokat, s a párok alakulni kezdenek. Jakab, ki még Róza kisasszonynyal nem táncolt, ez előtt meghajtá magát, s kérdi, hogy leend-e szerencséje a jövő négyesre. A leányka azonnal nem felel, de mamája őt ruhájánál egy s z e r megrángatja, azaz a meghívás elfogadására fölhatalmazza, s a leányka Jakab karján az illedelem s művészet törvényei szerint járja a négyest. — Ezt közvetlenül csárdás szokta követni, s így Róza kisasszony ezt is négyes-táncosa — Jakab karján járja.

S im a leányka most, a táncról fölhevülve, pár percre elfeledi az illedelmi törvényt, teljes kéjjel átengedi magát a pillanat élvezetnek, mindig nagyobb hévvel lejtí nemzeti táncunkat, nagyobb lelkesedéssel csing táncosa karján, — de mulandó — nagyon is mulandó — az emberi élvezet, kivált kisvárosokban, mert anyja előtt elrobogván, a leányka egy hatalmas köhintés által felkölteték mámorából. Jól tudja szegény, hogy mit jelentsen ez; bocsánatot kér Jakabtól, hogy fáradsága miatt tovább táncolni képtelen, s ismét, mint illedelmes leány, anyja mellett foglal helyet.

Rövid idő múlva Jakab ismét táncra szólítja föl Rózát, s ez ismét anyja utasítására vár, ki nem akarja leányát a közbeszéd tárgyává kitétetni, a mivé okvetlenül válnék, ha nem ugy szépen rendezen, mint ezt az illedelem kívánja, felváltva minden fiatal emberrel, hanem — horribile dictu — a harmadik táncot ismét Jakabbal táncolná. Megrángatja tehát ismét leánya ruháját, de ez u t t a l ké t s z e r, s Jakab kosarat kap Rózától.

Még egy nagy horderejtű körülmény méltó teljes figyelmünkre. — Nagyvárosban, farsang alkalmával, a betegek egy jelentékeny részét fiatal leányok teszik, a kik, bálban a tánc által fölhevültvén, hideg vizet vagy citromlevet ittak hirtelen, s nem ritkán hallhatjuk a megdöbentő hirt, hogy egy viruló leányka e könnyelműségéért éltével lakolt, vagy súlyos betegség alapját vetette meg. — A kisvárosi zsidóknál ez nem történik, nem történhetik soha, mert a leányka, fiatal ember által citromlével, vagy más hűsítő itallal megkínáltatván, ezt, mint tudjuk, azonnal el nem fogadhatja, hanem előbb a kínáltatás megszokott rendjén megy át, mely pedig hosszas tartamánál fogva tökéletesen ele-

gendő arra, hogy a leányka a hűsítő italt minden veszély nélkül ihassa.

Még a bál befejezéséről egy pár szót!

Javában foly még a mulatság, a midőn A. asszony, a kisváros leggazdagabb, legnobelegg lakosa, hirtelen fölkerekedik s leányával együtt a báltermet elhagyja, mert a valódi nobel szokás szerint az ember tulemelkedettségét mutatja, ha nem jól mulatni látszik, azaz első távozik. A bál már most minden jelentőségét elvesztette, mert ki is maradhatna, mulathatna még A. asszony eltávazása után? Széteszlik a társaság, s vége — a bálnak.

Hazamegy Jakab is, a nagy reformator, párnái közé veti magát, de nem tud aludni. Reformtervei foglalkodtatják szellemét, sokat tapasztalt az éjjel, annyi sokat, hogy — okos ember léte — átlátja, miszerint itt oly socialis reform szükséges, mely nem lehet egy embernek műve. Lemond tehát a fáradsalmas, s előre láthatólag sikertelen munkáról; de mielőtt illedelmes zsidóvá válnék, még egy próbát akar tenni, a sajtó, a közvélemény e közlegének útján kíván hitsorsosaira hatni, s csekély személyemet bizta meg ez odiosus munka kivitelével.

Elfogadtam e megbízást, bár előre sejtém, hogy jó szándékom több helyütt kétségbe vonatni, szavaim félreismerteti fognak; elfogadtam, mert — valamint hitsorsosaink polgári jogaiért, szent vallásunk jogosultságaért mindig erőlesen küzdeni, kötelességemnek tartom, ép annyira számítom föladataim közé, társadalmi hibáinkat föltárni, melyek hála az égnek! nem olyanok, melyek miatt, mint honpolgárok, pirulnunk kellene, de a melyek saját életünket elkeseríteni képesek.

Mennyire feleltem meg kitézött céloknak, a tiszt. olvasó ítéletére bízom. Csak arra bátorkodom még figyelmeztetni, hogy kisvárosi társaságunkat nem kimerítőleg, hanem csak egyes érdekes jeleneteiben kívántam rajzolni.

Borsodi.

Adatok a magyarhoni izraeliták történetéhez.

II.

(Vége.)

Befejeztük volna a magyarországi zsidók történetének második korszakát.

Adatokat szolgáltatunk a középkori eseményekről; merő tényeket, indultatos subjectivitas nélkül, hiven, tárgyilagosan.

Az adatok magukban véve úgy viszonylanak a történethez, mint a betűk a szavakhoz, s mint a szavak a mondatokhoz. Adatok képzik a történet feldolgozatlan anyagát. Találón nevezik azokat Dukés hazánkfia „a történelem parányai“nak. *)

Az adatok ismerete, azok kiaknázása sajtószertől haszonnal jár, mint p. régi feliratok, érmek ismerete, melyek magukban véve nem képeznek ugyan gondolatot, de tényeket tartalmaznak, melyek másokban gondolatokat ébresztenek.

A középkor története egyáltalán nem nyújt sok eszmét, ép úgy mint a kelet története. Legfőleg egy-egy viselt háboru öntött e szomorú időkben a holt tömegbe életet, mozgékonyt. De az ily mozgalmak bizonyára csak igen keveset nyújthatnak, mi a valódi humanitásnak megfelelhettek.

A kornak általános szomorú viszonyai okozták, hogy a zsidók viszonyai még szomorúbbak voltak.

A mi a középkor zsidó történetét illeti, az — hogy enyhén

szóljunk — csak a zsidók türelmének, a keresztyének humanitás hiányának története.

Az, mi a zsidók türelmét fentartá és istápolá — a vallás — volt egyszersmind azon tényező is, mely a keresztyének inhumanitását élesztette, szította.

A zsidók türelme mindenesetre nevezetes; a keresztyének állhatatossága nem kevésbé volt az. — — —

A történetben vannak egyes korszakok, melyek csak átmeneti jellemmel bírnak, de gazdag anyagot nyújtanak a legkülönbébb tapasztalatokhoz. Az átmeneti korszakok az eseményeknek megfeszült gyepőlőt szétszakítani vágnak.

Mi, a második korszakot, középkori, változó törvényhozások idejének neveztük, és méltán; mert az előbbi két évszázadban, melyek e korszakot közvetlenül megelőzték, (1030—1222.) a magyarországi zsidók becses honfui jogokban részesültek, és a középkori zsidó-üldözésnek nyomait sem látjuk. Csak kevés, az egyház befolyása alatt hozott kizárási rendszabály árulja el a 11-dik és 12-dik századot. Csakis a harmadik korszak végén, 1791-ben támadt fel Magyarhonban a gondolat a zsidók polgári viszonyait rendezni és javítani.

Azon időszak tehát, melynek eseményeit a közbeeső tér magában foglalja, a legbarátságatlanabb mező, melyet a magyarhoni zsidók történetében bevándorolhatunk. Ki is remélne örvendetést oly kor jelenségei és eseményeiben, melyben a keresztyén Európa zsidó lakosai iránt alig ismert emberi érzetet, melyben magas és alacsony, világi és egyházi zsidóüldözők magukat a mennyei végzet végrehajtó eszközeinek tartották vagy legalább mint olyanok viselkedtek? De még e komor korszakban is a magyar zsidó viszonyok aránylag derültebb színezettek, mint a többi nyugati tartományokban. Általános megszorításokat, melyek mást, még a legújabb korban is a közkedvesség tárgyai valának, Magyarhonban nem ismertek soha.

Egyes nyomasztó megszorításokat és követeléseket, a melyek jóérzelműsége enyhített, könnyített. Egyes nemeslelkű földbirtokosok kedvezményekben részesíték a birtokaikon letelepedett zsidókat. Véres üldözések végre csak néhány német népességű városban fordultak elő. Azok, kik a nyugateurópai tartományokbeli zsidók történetében jártasak, ha elfogulatlanul ítélnék, be fogják vallani, hogy a magyarhoni izraeliták viszonyai még ezen korszakban is örvendetesebbek és enyhébbek voltak, mint egyéb tartományokban, például Francia-, Német-, vagy Olasz-honban.

Ez időszakban, könnyebb felfogás végett, nyugpontokat választottunk, melyek mellett meg-megállapodtunk. Ilyen nyugpont volt az első korszakban az arany bulla, e korszakban az I. Lajos alatti számtizetés, ilyen lesz a türelmi adó behozatala Mária Theresia alatt, ilyen a zsidók polgári viszonyai rendezésének és javításának kezdeményezése, és ilyen jelen megállapodásunk, a török uralom ideje (1546—1686), melyhez jövő évben közlendjük az „Adatokat.“

Rosenberg Izidor.

(Felolvasás az „Izraelita-Magyar-Egylet“-ben 1862, december 20-án).

†† E felolvasást Stiller Mór ur nyitotta meg „Petőfiről“ című munkájával. Petőfi élete, jelleme és működése nagy tért enged az ifjú kor fellengző felfogásának, és a fiatal szerző nagy mértékben élt korának ezen szabadalmával. Különbön szép nyelvel, kerek irálylyal és lelkesedéssel írott művet hallottunk. — Utána Fenyvessy Adolf ur olvasta fel „Cserebere“ című értekezését. Szerző nemzetgazdasági szempontból Trefort Ágoston

*) L. B. Ch. 1862. 35. sz.

akadémiai értekezésének azon tételét cáfolja, mintha a házaló zsidók az álladalomra nézve károsak volnának. „Mindeddig nincs bebizonyítva” — mond Fenyvessy úr — „sem a borsos tótról, sem a butyros zsidóról, hogy a maga működési körében, mint a forgalom és kereskedés egyik tényezője, szükségtelen volna, s hiszem, hogy Trefort ur, mint nemzetgazdász meg fogja engedni, hogy a házaló s csereberélő a falusi népségre nézve ép oly okvetlenül szükséges, mint a nagykereskedő és bankár a világkereskedelemlere nézve; de akkor még nincs bebizonyítva, hogy ha a zsidó házaló földművelésre adja magát, (a hol pedig nem annyira munka- mint pénzerőben van hiány) fog-e találkozni oly néptöredék, mely elég tapintattal bírna falvakon és pusztákon mind a maga hasznára (mi minden munka első célja), mind a vevők előnyére s kényelmére az ambulans kereskedést vihetni? A tudós értekező a zsidóknak kiváló kereskedői tehetséget tulajdonít, ez mai napság áll, habár meg kell jegyezni, hogy ez nem annyira a természet, mint a mostoha sors ajándéka; de ha ez áll, akkor a nemzetgazdásznak nem kellene a zsidótól legalább a munka szabadságát megvonni, annál kevésbé, mert közgazdasági elv, hogy mindig a magán- mind a közvagyon szaporítására legcélszerűbb a tehetségek és erőknél legtermészetesebb, mondhatni ösztönzerű működést engedni. A physiocraták és mercantilisták arany szeszit korszakán már túl vagyunk; ma már nem osztályozzuk a foglalkozásokat rangfokozat szerint, és minden tisztességesen üzőtt kenyérkereset egyaránt igénybe veheti a tiszteletet.“

Közönség ez érdekes felolvasásnál nem volt elegendő számmal, különösen az egyet választmányának tagjai, kiknek pedig a jó példával elől kellene menniök, voltak ritkák, mint a fehér hollók.

P E S T.

Dr. Meisel főrabbi urtól a következő levelet vettük, melyet hű fordításban imitt közlünk.

Tisztelt szerkesztőség!

Bizván készségében, melylyel b. lapja hasábjait közhasznú ügyek előmozdítására mindenkor felajánlotta, bátorkodom ide mellékelve azon nemeslelkűek neveit, kik az ezidén is fennálló tápintézet főtartásához adakoztak, azon kérelemmel átküldeni, szíveskednék azoknak b. lapjában helyt engedni. Ily közzététel csak hasznára válhatnék oly intézetnek, mely közelebb áll minden zsidó szívéhez, ki fogékonysággal és érző szívvel bír a szellemi művelődés s a magyarhoni zsidóság haladása iránt — mint bármely egyéb. Megemlítem, hogy a képezdészeken és a helybeli thalmudthora hallgatóin kívül bármely más képző- és tanintézet látogatójának is nyújtatik élelem e tápintézetben, hogy tehát ennek következtében az élelmi szerekkel ellátandóknak száma tetemesen szaporodik, és hogy csak is az izraeliták tömeges részvéte teendő lehetséges, hogy az intézet az egész téli idényben folytathassa áldásos működését.

Sajnálandó, hogy még mindeddig a magyarhoni izraelita hitközségek rokonszerve és érdeke az ügy iránt nem ébredt föl; mert a mint a névjegyzékből kiveendi, a vidékről mindössze csak két forint gyűlt be. Ez annyival szomorítóbb körülmény, minthogy azon nemes ifjak, kik a főváros tanintézeteiben nyernekt oktatást, nagyánt a vidéki községek tagjai, és ezekben fogják áldásos működési körtüket fölhalálhatni. A helybeli hitközség, miként azt az adakozások eredményei tanúsítják, melegen pártolja az ügyet és itt nem mellőzhetem, hogy ezért nyilvánosan köszönetemet ne szavazzam.

Alljon végül azon öröndetes megjegyzés, hogy a helybeli hitközség két nemes tagjának, Steiner Herrmann és Mauthner János uraknak az intézet gyámolítására rendezett gyűjtését a legszébb siker kíséri.

Áldja meg az ég az ő áldozatkészségüket, és a nemes adakozókat.

Pest, 1862. dec. 15-én.

Dr. M e i s e l.
főrabbi.

Hitközségünk közgyűlését, mely f. hó 28-ára volt kitűzve, egy hétre el kellett halasztani, mert a hitközség és közgyűlés elnöke, dr. Hirschler ur, fivérének kimultát gyászolván, a vallástörvényeinkben kiszabott gyásznapok eltölte előtt, hivatalát el nem láthatja.

A közgyűlés tehát jövő é. január 6-án fog megtartatni, mely ideig az 1863-ik évi költségvetés is sajtó alól kikerülend. Mindenesetre módunkban leszen e költségvetést, mely nem csak pusztá számokat, hanem legfontosabb, e számösszegekkel kapcsolatos községi kérdéseink elintézését magába foglalja, lényeges részeiben t. olvasóinkkal már lapunk jövő számában megismertetni.

Addig is a közgyűlésről csak annyit, hogy a hatósági engedély szavai szerint, abból „minden közjogi és általános szervezési kérdés” ki van zárva, és csak „a sürgős elintézését kívánó gazdasági és belkezelési folyó ügyekre” kell szorítkoznia.

Hitközségünk mindennapi elményeinek köréből, épen nem mindennapi nagylelkűséget kell regisztrálnunk; — hitközségi kórházunk főorvosa, Gross Fülöp t. ur ugyanis, állomásának elfogadásakor az ezzel járó évi fizetésről eleve lemondott; — a hitközségi választmány elvből megtagadta e lemondás elfogadását, és főorvos ur évi fizetését 420 fttal utalványozta. A köztiszteletű tudor ur tehát ez összegét 80 fttal megpótolván a kórháznak alapítványkép adományozta, egyuttal pedig a választmány ismételt sürgetésére a főorvosi tisztet is egy ujabb évre elfogadta. — A valódi nemes tett nem szorul dicséretre!

Ez alkalommal felemlítjük, hogy ugyane kórháznak sok éven át volt érdemdu főorvosa, az agg Jakobovits Fülöp tr. ur beküldötte areképét, hogy az a választmány határozatához képest a kórház termében örök emlékül felfüggesztessék.

Az adakozók névjegyzéke.

A pesti izr. hitközségi előjáróság 50 ft. Bergel assz. 5 ft. Backofen assz. 1 frt. Kern Jakab 5 frt. Baumann József 10 frt. Bauer Ignác (dec) 2 ft. Steiner Hermann 10 ft. Fleischl Dávid 10 ft. Fleischl Dániel 2 ft. Mandl Mór 1 frt 50 kr. Pollak Izsák 2 frt. Itzeles Zsigmond 12 ftot és ruhanemitéket; Kurzweil Dávid 2 frt. Frankl Manó 10 ft. Fleischmann Izsák 2 ft. Skalitzer Gyula 10 ft. Steiner József L. 10 frt. Névtelen 1 frt 30 krt. Holitscher B. és fiai 10 ft. Fleischl Dávidné assz. 5 ft. Löwy Áron 5 ft. Neumann J. 2 ft. Leitner M. 4 ft. Stern szül. Schlesinger Borbála assz. 5 ft. Stern szül. Kohn Janka assz. 5 ft. Werner Lipót 10 ft. Gompertz testvérek 5 ft. Bingné assz. 1 ft. Wertheimer S. P. 5 ft. N. N. 5 frt. Dr. Hauser 5 ft. Lederer igazg. 3 ft. Bauer Ignác (jan) 2 ft. Kurzweil Samu 5 ft. Friedmann M. 2 ft. Adler H. 1 ft. Deutsch Samu (évenkint) 10 ft. Wieländer Janka assz. (évenkint) 10 ft. Breitner F. 5 ft. Kohn Jakab 5 ft. Gruber Jak. és társa 15 ft. Altstock Salamon 10 ft. Singer Dávid 3 ft. Hertzmann Mór 5 ft. Bródy Samu 2 ft. Deutsch L. J. 5 ft. Deutsch Ign. 5 ft. Kann Lajos 2 ft. Feiweil Lipót 5 ft. Adler Adolf 10 ft. Quittner Jakab 5 ft. Kanitz Lipót 2 ft. Augenfeld A. 2 ft. Engler Farkas 2 ft. Herz Sal. 10 ft. Ehrlich Nina assz. 4 ft. Egy fiú egy ezüst forintot (1 ft 24 kr.) König Simon 2 ft. Rott Zsigm. 5 ft. Aranykövy Henrik (Szarvasról) 10 ft. Watt Manó (Vácrol) 2 ft. Schönfeld Hermann 5 ft. Krausz szül. Keppich Borbála assz. 5 ft. Pollak szül. Stuckart Ilona assz. 10 ft. Jakobovits szül. Beer Fanny assz. (havonkint) 5 ft. Holitscher J. M. 10 ft. Nagel Herman 5 ft. Az izr. betegsegélyző és temetkezési egylet 17 ft 20 kr. Lewy József 3 ft. Fischer Gerzon 1 ft. Goldberger Rózsa assz. 5 ft. Stein Fanny assz. 5 ft. Kohner Julia assz. 6 ft. Deutsch Simon 5 ft. Bieschitz Dávid 20 ft. Összesen 471 ft 21 kr. Járulékok egyes étkezési napokban. Grünsfeld Simon 2-szeri lebéled. Beimel Bernát 1. Neuschloss Károly 2-szer. Roát Zs. 1. Kohn 2. Backofen assz. 1. Löwy Sam. 1. Horovitz Jónás folytonosan. Frankl Gerzon 2-szeri. Rotter Miksa 2. Cohn Lipót 1. Gross Samu 1. Popper H. 1. Lustig 1. Schön J. folytonosan.

Fleischl Ign. 2-szer. Fleischl Dánielné assz. 2. Steiner Herman 2. Friesenhansen 1. Mandl Ign. 1. Porges Mózés 1. Duller Jakab 1. Morgenstern assz. 4-szer.

LEVELEZÉSEK.

Arad, december 22.

Ne vedd rossz néven, nyájas olvasó, ha levelezésemnek a korunkra nézve oly fontos tan- és iskolautyvet tűzém ki tárgyul. Felvilágosodott és előrehaladt korszakunk és minden e korszakkal lépést tartó mivel ember jogosan követelheti tőlünk és az emberiség minden egyes tagjától, hogy teljes erőnkől és gondoskodással oda irányozzuk erőnket, a miről elődeink semmiképp vagy csak igen csekély mérvben gondoskodtak, azaz a népnevelésre. Igyekezünk e szent szakmában minden kitelhető módon korszakunk és utódaink közjávára közreműködni! „Haladás“ legyen jelszavunk! munkálkodjunk és a bő aratást bizton elvárhatjuk!

Bocsánat, hogy ily nagyon eltértem tárgyamtól; de e sorok írásával nem akarok egyebet, mint az aradi t. előjáróság minden tekintetben példás eljárását a hazai hitközségek élén álló férfiak elé állítani. Példaképp sorolhatjuk elő t. előjáróinknak tapintatteljes eljárását; mily visszás tüneményekkel találkozunk az utóbbi két év alatt, midőn hazai hitközségeink nagy része a tanítót családjával együtt könyörtelenül koldusbotra juttatá és az iskolákat végképeni szétbomlásnak engedte át; holott itt Aradon a külföldi tanítók nyugdíjaztattak, a tanodák újja szerveztettek. Tanítóink pedig nincsenek tanórákkal tülterhelve, és fizetésük sincs megesonkítva.

Nem tagadhatjuk, hogy iskolánk emelkedő állapotát csak hitközségünk és iskolai előjáróságunknak köszönhetjük, mert míg a mult években a főelemi fi- és reáltanodai tanoncok száma alig ment százra, jelenleg az 250-ent tülhad, mely körülmény már anyagi tekintetben is nagy haszonnal jár.

Az ujonnan megválasztott iskolai bizottmány által iskolai alapszabályok dolgoztattak ki, melyek a magas helytartóságnak jóváhagyás végett felterjesztettek, melyből annak idején e lapok hasábjain kivonatokat fogunk közleni.

A minden hó elején t. Wallfisch Pál elnöklete alatt tartatni szokott tanügyi értekezletekben a jegyzőkönyv magyar nyelven vezetetik, és pedig minden tanévben más tanító által; jelenleg Neumann tanító ur működik, mint tollvivő.

Ezen értekezletek egyikének köszönhetjük, hogy rövid idő mulva tanítói és ifjusági könyvtár fog alapittatni, melyhez t. W. P. ur több ifjusági irat megszerzését ígérte. Ezen eljárásnak köszönhetjük továbbá, hogy ifjuságunk szombaton és tünnepponkon a tanító urak felügyelése alatt az isteni tiszteletben részt vehet, míg ezelőtt pásztor nélkltli nyáj gyanánt széledezett el az ájtatos imádkozók közt, ezeket minduntalan háborgatván.

Legyen még szabad e sorok végén egy örvendetes tényről jelentést tennem. Az itteni fitanodai tanító, Ehrentheil Mór ur „Magyar nyelv- és feladattár a nép-főelemi és városi tanodák részére“ című művecskén dolgozik, mely Goldscheider Henrik itteni könyvkereskedő ur nyomdájában rövid időn megjelenend. A mennyiben mi ezen tankönyvet kéziratból ismerjük, a tanító és nevelő uraknak, mint sikerültet egyelőre ajánlhatjuk.

R. L.

Cs.-Rendek, decemberben.

T. szerkesztő ur!

A „M. I.“ 43. számában valami — ch. levelező vádolja illető községe elemi iskoláját, hogy semmit nem tesz, s elhanyagolja célját. Alkalmam volt ugyanazon tanodával megismerkedni s nyert meggyőződésemet folytán, nemesak igen tulzottnak, de vakmerőnek is mondhatnám amaz állítást; távolról sem szándékom a vádolt félnek pártját fogja, — hisz sikra szállhat az maga is.

Engem az érintett tudósítás csak annyiban érdekel, a mennyiben a magyar nyelvről történet említés megegyez az itteni igazg. tanító által iskolabizottmányunknak benyújtott évi-tudósítással. Ez szinte igazolhatlannak bélyegzi azon körülményt, hogy nálunk is magyar nyelv ismeretével lépnek a kisdetek iskolába s alig egy-két évi ott tartózkodás után máris elnémetesednek.

Említett tanítónk a tantervben módosításokat tenni akarván, körülbelől így nyilatkozott: Gyermekeink iskolába léptükkel ki-

emeltetnek azon otthonos körből, melyben a magyar nyelvet elsajátíthatták. Hogy ezen kört nem a szülők képezik; sőt — dicseret a kivételeknek — ezeknek német szójárása a magyar nyelvet elfelejteti a gyermekkel: tudvalévő tény. Hogy tehát eme kártékony külfelyelés ellen az iskola erős védőfalat képezzen, szükséges, hogy az első osztályban a gondolkozó tehetséget mivelő tárgyak, mint: szemléelő-fejlesztő stb. kizárólag honi nyelvtünkön adassanak elő.

A többi osztályokra nézve ugyan célszerű volna a bibliát magyar fordítás mellett oktatni: de tekintetbe véve azt, hogy iskolánk a község iskolája, s hogy az izr. elemi tanodák még mindig csupán a tanoncok fizetésbeli járulékaik által tartatnak fön: a közkiváalomnak legalább egyelőre némileg engednünk kell. Ennek pedig a régihez ragaszkodása oly csomó, melyet egyszerre szétvágni nem lehet. Idomos eljárás — és a csomó lassanként önmagából is kibontakozik! — A két nyelvre nézve az egyensúly azzal lesz helyreállítandó, hogy olvasás és nyelvészeti gyakorlatokon kívül, még egy héber mellék tárgy, ugy szinte a számtan és reáltantárgyak magyar nyelven taníttassanak. — Ezen javaslatot iskolai bizottmányunk helyléssel fogadta, és így bizton várjuk az üdvös változást.

Egyébiránt nem mulaszthatom el alkalmilag fölemlíteni, hogy községünk más irányban is mindegyre előrehalad, és főleg Weiszfeld Jakab tisztelt előjáróinknak, ki — mellesleg mondva — a helységi tanácsban is érdemleges helyet foglal el — több üdvös javítást köszönhetünk.

— d.

V.-Palota, decemberben.

Tisztelt Szerkesztő ur!

Iskolánk ez idén egy tanítóval többet nyert, mivel a tanoncok száma sokkal szaporodott és noha ezek harmadrésze szegényekből áll, — minthogy községünket sok szegény lakja, — mindazáltal van négy tanító, mely kedvezményt az iskola a község vagyonosabb tagjai jótékonyágának és derék előjárónk Lóvi József urnak köszöni.

Mind a négy tanító — tiszt. rabbink és Herz Adolf orvostudor igazgató urak közreműködésével — e tanodát valódi magyar szellemben törekszik emelni, mert csaknem minden tantárgy magyar nyelven adatik elő; és a társalgási nyelv ugy a tanoncok mint a tanítók között a magyar. A mi az iskolaszereket illeti sem szenvedünk többé hiányt. Vannak szemléltető képeink, számozó gépünk, földábráink, mértani idomaink, minek folytán a szemléltető oktatást is alkalmazhatjuk, mely különös figyelemmel a magyar nyelvre már szép eredménnyel kecsogtet. Mint előkészítés a héber oktatáshoz a fogalmak héber nevekkal neveztetnek meg; de még a héber áldások is jó sikerrel köttetnek össze e nevezett oktatással, anélkül, hogy — noha néhutt külön időt szentelnek azoknak — több időt igényelne. Ami az oktatási időt illeti, belátta a t. iskolai bizottmány a tanórák túlhalmozásának célszerűtlenségét és ezekenk számát egy órával esökkenté.

E napokban iskolai jegyzőkönyv végett folyamadtunk, mely már meg is adatott; alapszabályainkról és a jegyzőkönyv vezetéről később.

A szombati isteni tiszteletet az iskolában tartjuk, mi által a gyermekek a vallási szertartásokkal gyakorlatilag megismertetnek. Minden szombaton egy-egy tanonc jutalmul a „Haftorah“ hoz felhivatik. A tanítók pedig minden szombaton felváltva magyar és német szónoklatokat tartanak.

Végül sajnálattal kell megemlítenem, hogy községünk kebeléből az érdemteljes, keresztyén testvéreink részéről is általán tisztelt Deutsch Henrik nagykereskedő ur családjával Sz.-Fehervárra költözött. Községünk ezáltal sokat vesztett, kivált a szegények kik jótékonyágát folyvást élvezték.

Hecht Ignác
tanító.

M.-Szalka (Szathmár megye) december 18.

T. Szerkesztő ur!

Oly rég nem tudósítottuk már a „M. I.“ olvasóit községi életünkről, hogy utóbb még elhiszik, hogy rendkívüli jólét ringatott a boldog álomba, és eldorádói szerencsénkben önről is megfeledkezünk.

Pedig higye meg, szerkesztő ur, hogy alig 100 tagból álló községünk utolsó levelünk óta mondhatlan sokat tett s fáradozott. Keservesen gyjtöttgetett fillérekből oly imaházat építettünk

mely egész megyénknek diszére válik. Jelenleg pedig lelkes előjáróink, kiket alkalmissal névszerint megemlítendek, gyermekeink kiképzésére három osztályu elemi iskolát alapítanak, mely a jövő évfolyamban fog életbe lépni s megkezdendi üdvös működését. És ez, iskolai alap hiányában, nagy erőmegfeszítésbe kerül. De minden akadálnak bátran nézünk eléje, mert áldozatkész előjáróink, kiknek bőkezűségéről már gyakran volt alkalmunk meggyőződni, most is örömmel s készséggel járulnak a közjó előmozdításához.

A társadalmi élet terén semmi újdonság. Mindentütt a régi boldogság, egyetértés, szeretet. Elősegíti ez örvendetes jelenség folytonosságát és tartósságát férfaink becsületessége, értelmisége és simulékonyasága, keresztyén testvéreink példás magaviselete, a zsidó nők és hajadonok erkölcsössége, egyszerűsége, szerénysége és rendszeretete. Mily homlokegyenest ellenkezik e kép Trefort ur vádjaival! Valóban kívánandó volna, hogy a tudós akadémicus ez épen nem jelentéktelen mezőváros lakosaival megismerkednék. Ha nem csal emlékező tehetségünk s földrajzi csekély ismeretünk: M. Szálka is Magyarhonban fekszik.

L a d á n y József.

Vegyes hírek.

A nyomdának, a közbejött keresztyén ünnepek miatti, szünetelésének következtében, e számunk csak ma, vasárnap jelenhetett meg.

— Az „izraelita betegsegélyző és temetkezési egyesület“ javára f. hó 23-kán a német színpadon adott nagy zenészetű, szavaltati és ének-akadémia kitünő sikerrel ment végbe. A színház mindenütt tele volt. Az előadásban a német színbáz tagjai mellett a nemz. színház egy pár kitünőbb énekese és drámai művésze is részt vett, ez utóbbiak magyar szavallatokkal. Az egyes előadók a jótékonyosság oltárára áldozó közönség által tapsviharral fogadtattak. Az előadás e jótékony célra 1060 főt jövedelmezett.

— Az „izraelita Magyar Egyesületben“ f. hó 28-án tartandó felolvasásban részt vettek Tencer Pál (B. Kemény Zsigmond, mint publicista és író) és Rosenberg Kálmán (a galamb a hébereknél) urak.

* Főt. Löw Lipót, szegedi főrabbi ur, Trefort Ágoston urhoz az Akademiában tartott ismeretes értekezésének alkalmából terjedelmes nyilatlevelet intézett, mely a „Ben Chananja“ és „Pester Lloyd“ mellett jelent meg mint melléklet.

A tudós főrabbi az ujkori irodalomtörténetnek ritka ismeretét tanúsító alapossggá mutatja ki azon különbséget, mely a magyar Akademiának és a külföldi tudós társaságoknak a zsidók és a zsidóság iránti magatartásában nyilatkozik, és azután éles kritikával taglalja és egyenkint cáfolja T. urnak a magyarhoni zsidókra vonatkozó állításait. A kitünő munka végső sorait, melyekben a tudós főrabbi a magyarhoni zsidók álláspontját jelöli ki ép oly lelkesen, mint helyesen, mi is átveszszük:

„De másrészt a magyar nemzet is méltán elvárhatja, hogy a gondolkodó és művelt zsidó nem fogja magát egyes, habár kitünő magyaroknak éles, meggondolatlan nyilatkozatai által megtevesztetni, ha mindjárt az értetlenség és blazirtság az ily nyilatkozatokat mohón felkarolja is, hogy általuk a zsidók megleg magyar rokonszenveit lehűtse. Politikai tekintetben a magyarhoni zsidóknak csak egy céljuk van, és ez: az országgyűlés határozata és a király szentesítése által bejutni a magyar alkotmányos életnek, a magyar nemzet által épített és dícső kitartással és önfeláldozással megóvott palotájába. Némely külföldi journalisták elég gyakran azt mondják ugyan a magyarhoni zsidóknak, hogy rájuk nézve sokkal jobb volna, ha a régi kegyeletes palota egészen lebontanék, hogy netalán szalmával fődött deszkafalak által pótolnassék, melyek a zsidó előtt is nyitva állának; de a magyarhoni zsidók vágytelt szeme egyaránt a palotára van szegezve, melynek kapuit hisz ön is faj- és hitrokonim számára megnyitvatva kívánja látni. A palota fentartása tehát nem kevésbé fontos reájuk, mint azokra nézve, kiknek kipróbált falai már régóta menhelyet nyujtanak. Földrajzi tekintetben lehet, hogy a régi „Extra Hungariam“ elavult; de alkotmányos tekintetben a magyarhoni zsidók is ismerik értelmét azon mondatnak: Extra Hungariam non est vita, et si est vita, non est ita. — És most be kell fejeznem leveletem, hogy a zsinagógába siessek, hol ma a halhatatlan makkabaeusi szabadsághősöknek emléktünnepe veszi kezdetét. Fogadja stb.“

Igen óhajtható volna, hogy az egész munka magyar fordításban is megjelenjék.

II. évfolyami t. előfizetőink számára a címlapot és tartalomjegyzéket jövő számunk mellett utólagozzuk.

HIRDETÉSEK.

Pályázat.

A Graner Jónás-féle alapítvány 1862—3. évre eső 1050 o. é. frtnyi kihásztási összege, az örökhagyó egyik vérrokoná által elnyerhető. — Az illető folyamodványok 1863. márc. végéig e hitközségnél benyujtandók és a rokonság fokát, a szegénységet, erkölcsösséget, életkort, a családi viszonyokat valamint a végbement eljegyzést kimutató hiteles bizonyítványok melléklendők. —

Pesten 1862. dec. havában..

(3—3) A pesti izr. hitközség előljárósága.
Dr. Hirschler, elnök.

Pályázat.

Néhai Bauer Mór és Fanni jótékony alapítványából 1862. évre egy pesti szegény sorsu izr. hajadon kihásztására 250. o. é. frtnyi összeg nyerhető el. Az illető folyamodványok — a születési, erkölcsi és szegénységi hiteles bizonyítványokkal felszerelve — 1863-dik Febr. 22-éig a községi irodában, a község titkári hivatalában — bélyegtelenül — benyujtandók. — Helybeli árva szegény leányok elsőbbséggel bírnak. — Pesten 1862. dec. havában,

(3—2) A pesti izr. hitközség előljárósága.
Dr. Hirschler, elnök.

Pályázat.

Néhai Bauer Mór és Fanni jótékony alapítványából 1862. évre egy szegény özvegynek, vagy más arra méltó, szükölködő személynek vagy családnak, 250 o. é. frtnyi összeg adatik gyámolításképen. — Eziránti folyamodványok — ellátva az e városbani illetőség, erkölcsiség és szegénység iránti bizonyítványokkal — legkésőbb 1863. márc. 20-kaig e község titkári hivatalában bélyegtelenül nyujtandók be. — Pest 1862-dik dec. havában.

(3—2) A pesti izr. hitközség előljárósága.
Dr. Hirschler, elnök.

Pályázat.

A Heiduska Károly-féle alapítványból a 193 ft 20 krnyi — öt évi — kamat, egy jó erkölcsi szegény sorsu izr. hajadon kihásztására adatik ki. — Az illető folyamodványok 1863. évi márc. hó végéig az alólirt hitközségnél nyujtandók be, és az életkort, szegénységet, erkölcsösséget, a megtörtént eljegyzést, valamint a családi viszonyokat kellően kimutató bizonyítványok melléklendők. — Pesten 1862. dec. havában.

(3—2) A pesti izr. hitközség előljárósága.
Dr. Hirschler, elnök.

VÉGE

1 2 3

5

1 7